

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Speciaal nummer Technologie en Politiek

Graaf, H. van de

Citation

Graaf, H. van de. (1972). Boekbespreking van: Speciaal nummer Technologie en Politiek. *Acta Politica*, 7: 1972(3), 385-387. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449363>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449363>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

weer ver van verwijderd bleef, was niet meer dan een intuïtieve notie die nooit de status van analytisch instrument heeft bereikt.

Het is ongetwijfeld een grote verdienste van Mokken dat hij erin geslaagd is het oorspronkelijke model te herformuleren en stochastische termen en tegelijkertijd de milde vooronderstellingen die aan het model ten grondslag lagen heeft kunnen behouden. De hiertoe noodzakelijke elementen heeft hij grotendeels ontleend aan Lazarsfeld's „latent structure analysis” en aan het item-analyse model van Rasch. Door deze herformulering blijkt het mogelijk toetsingscriteria voor de „goodness of fit” van het model op empirische gegevens te ontwikkelen welke aan het model zelf kunnen worden ontleend.

De kern van deze herformulering is gelegen in de introductie van het begrip dubbele monotoniciteit of holomorfie ter aanduiding van een model waarbij de waarschijnlijkheid van een positief antwoord zowel stijgt bij toename van de subject-parameter als daalt bij stijgende item-moeilijkheid. In termen van „latent structure analysis”: het model werkt met „trace-lines” waaraan slechts twee restricties worden gesteld: zij moeten een monotoon niet-dalend verloop vertonen en zij mogen elkaar niet snijden.

Uit het aldus geherformuleerde model worden vervolgens criteria gedestilleerd voor — de schaalbaarheid van elk item en de set items als geheel (Loevinger's coëfficiënten H_i en H);

— statistische toetsen op deze grootheden, en

— een toets op de veronderstelling van holomorfie.

En passant wordt vermeld hoe het door de auteur ontwikkelde computer-algoritme tevens gebruikt kan worden als techniek van cluster-analyse.

In de eerste vier hoofdstukken van het boek, die een hoge graad van wiskundig-statistische scholing vragen, worden de grondslagen gelegd voor het model en de bijpassende toetsingsprocedures. In hoofdstuk 5 — a class of scaling procedures — worden in een wat eenvoudiger terminologie het model en de analytische procedures weergegeven. In het tweede deel, dat vier hoofdstukken omvat, wordt een aantal gevarieerde toepassingen gegeven. De hoofdstukken vijf tot en met negen zijn zeer goed te lezen zonder van de eerste vier hoofdstukken te hebben kennis genomen.

Mijn oordeel over de betekenis van Mokken's dissertatie is in het bovenstaande voldoende naar voren gekomen. Er zou nog aan kunnen worden toegevoegd dat geen onderzoeker die van Guttman-achtige modellen gebruik maakt het zich kan veroorloven geen kennis te nemen van deze nieuwe ontwikkelingen.

Ph. Stouthard

Rivista Italiana di Scienza Politica, Anno I, Numero 1, Aprile 1971

Uitgave Società editrice il Mulino, Bologna, Via Santo Stefano, 6

Abonnementsprijs per jaar L. 5.000 (buitenland L. 6.000); losse nummers L. 2.000

In de loop van het vorig jaar verscheen in Italië het eerste nummer van een nieuw politicologisch tijdschrift, Rivista Italiana di Scienza Politica. Het zal, zo werd in het eerste nummer aangekondigd, drie maal per jaar verschijnen met een omvang van ongeveer 240 pagina's per nummer. Directeur is Giovannine Sartori (Centro Studi di politica comparata, Firenze, Via Laura, 60), hoofdredacteur Gianfranco Pasquino, Bologna.

In een inleidende beschouwing schrijft Sartori, dat het in Italië niet ontbreekt aan tijdschriften die zich bezig houden met de politiek. Maar wel ontbreekt, of

liever ontbrak, een tijdschrift voor politieke wetenschap, dat uitdrukkelijk en heel speciaal gewijd is aan de studie van de politiek *sub specie scientiae*. Sartori behandelt dan verder de vraag waarom hij zoveel waarde hecht aan de term politieke wetenschap. Hij gebruikt haar om datgene wat hij nastreeft, empirische kennis van de politiek, duidelijk af te grenzen van datgene, waarvan ze de erfgenaam is — en waartegen zij zich dikwijls keert — de politieke filosofie.

Sartori vergelijkt het blad met twee 'naamgenoten', The American Political Science Review en de Revue française de Science Politique. Het Italiaanse tijdschrift zal zich ergens tussen beide in bevinden: minder technisch vergeleken met het noord-amerikaanse model, meer 'rigoreus' vergeleken met het franse model.

Het blad is geboren, aldus nog steeds Sartori, rond de z.g. florentijnse school, die overigens geen school beoogt te zijn, laat staan een sekte. Dat niettemin van florentijnse school wordt gesproken vloeit voort uit het feit, dat aan de faculteit voor politieke wetenschap 'Cesare Alfieri' in Florence het onderwijs in de politieke wetenschap in Italië is begonnen. Het behoren tot de florentijnse school houdt geen vooringenomenheid in of het moest zijn de sterke voorkeur voor de vergelijkende methode. Maar ook dit is weer geen absolute eis: 'Wij zijn geen maniakken van welke richting of welke methode ook'.

Het eerste nummer bevat inderdaad een aantal artikelen over vergelijkende politicologie, en wel van Sartori zelf en van Lijphart. Van de laatste is een herziene versie van een IPSA-paper uit 1969 opgenomen. Uit de plannen van de redactie blijkt dat, ook in de toekomst bepaald niet uitsluitend artikelen van Italianen zullen worden opgenomen. Wel worden alle artikelen in het Italiaans afgedrukt, met een korte samenvatting in het Engels.

Het eerste nummer van het tijdschrift maakt zowel wat vormgeving als wat inhoud betreft een degelijke en goed verzorgde indruk. Wel rijst de vraag, waarop Sartori in zijn voorwoord het exclusivisme van dit Rivista nu precies baseert. Al 37 jaar bestaat in Italië een tijdschrift 'Il Politico', met als ondertitel 'Rivista Italiana di Scienza Politiche', Italiaans tijdschrift voor politieke wetenschappen. Het wordt verzorgd door het Instituut voor Politieke Wetenschappen van de universiteit van Pavia en is tevens het officiële mededelingenorgaan voor de Italiaanse Vereniging voor Politieke en Sociale Wetenschappen, aangesloten bij de I.P.S.A. Afgaande op de inhoud krijgt men de indruk dat in Il Politico een ruimere schakering aan onderwerpen aan de orde komt dan in Sartori's Rivista, maar of hiermee de grenzen van de wetenschap der politiek op ontoelaatbare wijze worden overschreden staat voor mij niet bij voorbaat onomstotelijk vast. Het wetenschappelijk exclusivisme, waarmee Sartori zijn geesteskind besprenkelt, doet dan ook, zacht gezegd, wat merkwaardig aan.

Jan van Putten

De Gids, 134e jaargang nr. 9/10 - 1971, Speciaal Nummer 'Technologie en Politiek'

Administrateur: Meulenhoff-Bruna, Amsterdam, ongeveer 180 pp.

Met het samenstellen van een speciaal nummer over 'Technologie en Politiek' heeft de redactie van 'De Gids' zich begeven op een door de politicologie nog nauwelijks betreden terrein, dat daarom echter niet minder belangrijk is voor politicologen. Onder technologie wordt door de redactie van 'De Gids' verstaan: 'het veranderen van natuurproducten in kunstproducten'. Dit veranderen wordt gezien als een han-

deling van de mens, als een poging tot beheersing die 'de mens gebruikt om zijn behoeften te bevredigen en de problemen van het samenleven te lijf te gaan'. Er zijn dan drie soorten van beheersing: beheersing van buitenmenselijke samenhangen, van natuurkrachten; beheersing van intermenselijke samenhangen, sociale technologie; beheersing van de mens zelf, de twee eerder genoemd vormen van beheersing vereisen een bewust sturen van het eigen gedrag.

Door te spreken van beheersing wordt duidelijk gemaakt, dat technologische ontwikkeling niet meer als een autonome ontwikkeling gezien wordt. Dat is een benaderingswijze, die voor de eerste soort beheersing, door de samenstellers technologie in engere zin genoemd, tot op heden nog nauwelijks doordacht werd. Politici trachten tot nu toe slechts de kwalijke gevolgen van deze technologie (overbevolking, milieuverontreiniging, uitputting van grondstoffen etc.) te bestrijden, althans voorzover zij willen erkennen dat er überhaupt kwalijke gevolgen zijn. En de politiciologen zijn op dit gebied de politici nauwelijks voor.

Dit nummer van 'De Gids' draagt duidelijk de sporen van de nieuwheid van het onderwerp. De vraag naar de relatie tussen vooral technologie in engere zin en politiek wordt doorgaans herleid tot vragen op naburige gebieden; vragen die overigens op zichzelf vaak zeer relevant zijn met betrekking tot de centrale vraag, maar daarop geen of nauwelijks antwoord geven.

Een mijns inziens goed voorbeeld van deze gang van zaken is het artikel van Bart van Steenberg: 'Techniek, rationaliteit of overheersing?' Hier komt aan de orde 'de vraag of en in hoeverre de techniek als een verzelfstandigd produkt van onze cultuur een 'Herrschaftsrol' gaat spelen en daarmee samenhangend of in onze maatschappij de techniek en de technologie tot een technocratie leiden'. Van Steenberg geeft dan een overzicht van de discussie over technocratie door met name de kritische theoretici in Duitsland.

Hugh P. Gallacher beschrijft in 'Vervreemde academici in een technocratische omgeving' de uitbreiding van het vervreemdingsbegrip zowel in de breedte als in de diepte. Verbreding doordat niet alleen de eigenlijke arbeidersklasse geen inzicht meer heeft in het gevoerde beleid, niet zelfstandig meer kan beslissen. Verdieping doordat de technologische ontwikkeling tot steeds duidelijker irrationaliteiten in ons economisch stelsel leidt (milieuverontreiniging, waste-consumption). Hierbij aansluitend moet genoemd worden het artikel van W. Burger: 'Overconsumptie, overinvestering en technologische vooruitgang'. De technologische ontwikkeling maakt binnen ons economisch stelsel een steeds grotere consumptie en steeds grotere investeringen noodzakelijk. Onze maatschappij kan daardoor in feite haar beloften van steeds grotere welvaart en vrijheid voor steeds grotere groepen van de bevolking niet meer nakomen.

Een van de meest waardevolle artikelen voor verdere overdenking is mijns inziens dat van C. J. Stigter: 'Gebruik van vrijheid in het wetenschappelijk onderzoek'. Stigter, fysicus van professie, probeert te komen tot criteria voor de keuze van onderzoeksprojecten en een antwoord te geven op de vraag wat ons vanuit en in de praxis als individu te doen staat.

Verder in dit nummer van 'De Gids' o.a. de volgende artikelen:

Bram van der Lek: 'Politiek en Milieu', waarin de mogelijkheid van bestrijding van milieuverontreiniging binnen de bestaande economische orde besproken wordt.

G. P. Hoefnagels: 'In de smog geschreven...' Over criminaliteit tegen leefbaarheid en welzijn, het geval Rijnmond.

Ivan Illich: 'Hoe de "ontwikkelde" landen te slim af te zijn'. De noodzaak voor de

derde wereld een alternatief te bedenken voor de technologie van de 'ontwikkelde' landen.

Peter Harper geeft een overzicht van een groot aantal 'Technologische ongelukken' en de ontwikkelingen die daartoe aanleiding gaven.

De juridische aspecten van de milieu-verontreiniging wordt uitvoerig besproken door: J. J. G. Syatauw: 'Bescherming van het leefmilieu door volkenrecht';

A. van 't Laar: 'Wat kunnen burgers doen om hun milieu te verbeteren? (een korte handleiding van het bestuursrecht)';

J. T. M. Palstra: 'Vliegtuiglawaai: onder meer een civielrechtelijk probleem';

Tenslotte: 'De Gids' biedt hier op tal van punten aanleidingen om de relatie tussen technologie, vooral technologie in engere zin, en politiek aan een nader onderzoek te onderwerpen.

De samenstelling van dit nummer was in handen van G. van Benthem van den Bergh en als gastredacteuren G. P. Hoefnagels en B. van der Lek.

H. van de Graaf

L. Koopmans, Overheidsfinanciën

Volksuniversiteitsbibliotheek, tweede reeks no. 75, De erven F. Bohn N.V. Haarlem, 1971, 158 pp

Dr. L. Koopmans, inspecteur van financiën bij het directoraat-generaal van de rijksbegroting van het ministerie van financiën, heeft in zijn boekje 'Overheidsfinanciën' vooral aandacht willen geven aan, zoals hij zelf zegt, de praktijk van het begrotingsbeleid en aan de institutionele en bestuurskundige aspecten van de overheidsfinanciën. Hierdoor onderscheidt het werk zich van 'Overheidsfinanciën in hoofdlijnen van N. H. Douben, dat, aldus Koopmans, het accent vooral legt op de macro-economische kant van de overheidsfinanciën.

Koopmans gaat allereerst in op de doeleinden van de overheidsfinanciën, en behandelt daarvan met name het allocatievraagstuk. Het streven naar conjunctuurbeheersing en naar een gewijzigde inkomensverdeling krijgen bij hem wel aandacht, maar pas achterin het boek.

Wat de rijksbegroting betreft wordt vooral stilgestaan bij de beslissingen, die aan de inhoud van de begroting ten grondslag liggen, de wijze van voorbereiding en de vaststelling. Ingegaan wordt op enkele gebreken die kleven aan het tot nu toe gangbare begrotingsproces en enkele sympathieke passages worden gewijd aan een andere wijze van begrotingsopstelling, het planning programming budgeting system.

In afzonderlijke hoofdstukken komen voorts ter sprake de financiële verhouding tussen het rijk en de gemeenten, het stelsel van sociale zekerheid, belastingen, gevolgen van belastingheffing (o.a. het afwentelingsvraagstuk), recente ontwikkelingen op belastinggebied (o.a. negatieve inkomstenbelasting) en overheidsschuld. Het boekje bevat voorts een aantal pagina's literatuurverwijzingen en een alfabetisch register. Als beknopte inleiding in enkele problemen van het financieel overheidsbeleid kan het boekje zeer zeker als geslaagd worden beschouwd. De uiteenzetting is niet altijd even gemakkelijk te volgen, vooral als het trendmatige begrotingsbeleid wordt belicht, maar als ekskuus kan worden aangevoerd dat het hier inderdaad een uiterst moeilijk onderwerp betreft.

Dat een boekje als dit nog tal van vragen onbeantwoord laat, behoeft niet te verbazen. Wel maakt het — althans op mij — een bevreesde indruk, dat onder de niet beantwoorde vragen zich ook enkele zeer voor de hand liggende bevinden. Het